

ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ▪ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

**ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΠΡΟΣΟΜΟΙΩΤΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑΤΟΣ ▪ ΤΜΗΜΑΤΑ ΔΙΕΤΟΥΣ
ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑΣ**

ΟΝΟΜΑ: _____
ΗΜ/ΝΙΑ: _____ / 1 / 2024 ΤΜΗΜΑ: _____

Βαθμός %
☺

Α' Ομάδα

A.1.

1- β, γ, στ

2- α, η, ι

3- δ, ε, ζ, θ

A.2.

α) Η αποκατάσταση και η αφομοίωση των προσφύγων στην Ελλάδα ήταν, κατά γενική ομολογία, το σημαντικότερο επίτευγμα του νέου ελληνικού κράτους. Αν λάβει κανείς υπόψη τις αντικειμενικές δυσχέρειες, όπως τη δεινή οικονομική κατάσταση της χώρας, τις πολιτικές περιστάσεις κατά τις δεκαετίες του 1920 και του 1930, την ελλιπή κρατική οργάνωση και, κυρίως, τον τεράστιο αριθμό των προσφύγων που έφθασαν στην Ελλάδα, αντιλαμβάνεται γιατί το έργο της αποκατάστασης των προσφύγων έχει χαρακτηριστεί «τιτάνιο».

β) Η ιδέα ανήκε στο νέο τότε πολιτικό Χαρίλαο Τρικούπη, ο οποίος υποστήριξε δημόσια ότι μόνη λύση στο πρόβλημα της πολιτικής αστάθειας ήταν η συγκρότηση δύο μεγάλων κομμάτων εξουσίας, σύμφωνα με το πρότυπο της Αγγλίας. Για να καταστεί αυτό δυνατόν, έπρεπε ο βασιλιάς να αναθέτει την εντολή σχηματισμού της κυβέρνησης μόνο σε πολιτικό ο οποίος σαφώς είχε τη "δεδηλωμένη" εμπιστοσύνη της πλειοψηφίας των βουλευτών. Αυτό θα στερούσε από τα κόμματα μειοψηφίας τη δυνατότητα να σχηματίζουν κυβέρνηση, θα τα ωθούσε σε συνένωση με τα μεγάλα και θα είχε ως αποτέλεσμα σταθερότερες κυβερνήσεις πλειοψηφίας. Ο βασιλιάς υπό την πίεση της αντιπολίτευσης και του επαναστατικού αναβρασμού του λαού, υιοθέτησε τελικά την άποψη του Τρικούπη, η οποία αποτελεί τομή στην πολιτική ιστορία της χώρας, καθώς οδήγησε σε μεταβολή του πολιτικού τοπίου.

γ) Το «Προσωρινόν Πολίτευμα» της Επιδάουρου, το πρώτο σύνταγμα της Επανάστασης, ψηφισμένο από την Α' Εθνοσυνέλευση, έδωσε το 1822 λύση στο πρόβλημα της ηγεσίας του Αγώνα, με τον αντι-απολυταρχικό χαρακτήρα του και τη θέσπιση πολυαρχικής εξουσίας.

[Ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος κατόρθωσε να γίνει ρυθμιστής της κατάστασης, έχοντας εξασφαλίσει για τον κύκλο του και για τους προκρίτους την εξουσία, ενώ αγνοήθηκαν ο Κολοκοτρώνης και ο Υψηλάντης. Έτσι δημιουργήθηκε ρήγμα στις σχέσεις μεταξύ στρατιωτικών και προκρίτων.]

B.1.

α. Οι Μικρασιάτες πρόσφυγες των χρόνων της Επανάστασης αντιμετώπισαν προβλήματα επιβίωσης, ιδιαίτερα οι Κυδωνιείς¹. Η ανάγκη εξασφάλισης των βασικών όρων ζωής, αλλά και η γεωγραφική διασπορά τους, φαίνεται ότι δεν τους άφηναν περιθώρια για να διεκδικήσουν αντιπροσώπευση στα πολιτικά και διοικητικά όργανα της επαναστατημένης Ελλάδας. Η προσφορά, πάντως, του μικρασιατικού στοιχείου στην πνευματική ζωή και στο λαϊκό πολιτισμό του νεότερου ελληνισμού υπήρξε σημαντική.

β. Για τις προσφυγικές αυτές μετακινήσεις οι ιστορικές πηγές είναι πολύ περιορισμένες, γιατί οι ιστοριογράφοι και οι περιηγητές της εποχής ασχολήθηκαν κυρίως με τα πολιτικά και στρατιωτικά γεγονότα του Αγώνα. Η σημασία τους όμως ήταν πολύπλευρη για την ιστορία του τόπου:

διαμόρφωσαν το δημογραφικό χάρτη της ανεξάρτητης Ελλάδας και συνετέλεσαν στη γνωριμία και την πνευματική αλληλεπίδραση των Ελλήνων μεταξύ τους. Έτσι, η διαδικασία συγκέντρωσης και συγχώνευσης των ελληνικών πληθυσμών, σε αντίθεση με το γεωγραφικό κατακερματισμό τους στα χρόνια της τουρκοκρατίας, βοήθησε στη συγκρότηση του νέου ελληνικού κράτους.

B.2.

α. Την αστική αποκατάσταση ανέλαβε περισσότερο το κράτος και λιγότερο η ΕΑΠ, η οποία πρόσφερε οικονομική βοήθεια σε περιορισμένο αριθμό επιχειρήσεων, οικοτεχνικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων (όπως η ταπητουργία). Σε αντίθεση με την αγροτική αποκατάσταση, η αστική περιλάμβανε μόνο στέγαση και όχι πρόνοια για εύρεση εργασίας. Η αστική στέγαση συνάντησε περισσότερα εμπόδια από την αγροτική. Ο αριθμός των προσφύγων ήταν μεγάλος, τα ανταλλάξιμα (μουσουλμανικά) σπίτια στις πόλεις ήταν λίγα και τα οικιστικά προγράμματα του κράτους καθυστερούσαν, λόγω των πολιτικών ανωμαλιών και της κακής οικονομικής κατάστασης κατά τις δεκαετίες του 1920 και του 1930.

Πρόβλημα επίσης αποτελούσε η περιπλάνηση των αστών προσφύγων από πόλη σε πόλη για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα. Οι περισσότεροι πρόσφυγες στις πόλεις τα πρώτα χρόνια εργάζονταν περιστασιακά, είτε κάνοντας «μεροκάματα» στις οικοδομές, σε εργοστάσια και βιοτεχνίες, είτε ως πλανόδιοι μικροπωλητές και μικροκαταστηματάρχες. Άλλοι δούλεψαν ως ναυτεργάτες και εργάτες σε δημόσια έργα στις πόλεις ή στην ύπαιθρο (αρδευτικά και αποστραγγιστικά έργα, διάνοιξη δρόμων, κατασκευή ή επέκταση λιμανιών κ.ά.).

β. Στο αντίθετο άκρο βρίσκονταν οι άποροι πρόσφυγες που δεν είχαν κατορθώσει να αποκατασταθούν ακόμη. Εγκαταστάθηκαν σε καλύβες, χαμόσπιτα και άλλες πρόχειρες κατασκευές στις παρυφές παλαιών οικισμών, ή δημιούργησαν παραγκουπόλεις γύρω από τους προσφυγικούς συνοικισμούς. Έτσι, σε άθλιες συνθήκες, επρόκειτο να ζήσουν για πολλά χρόνια.

Β' ΟΜΑΔΑ

Γ.1.

Το 1843 έγινε επανάσταση με σκοπό τον περιορισμό των εξουσιών του Όθωνα και αποτέλεσμα την ψήφιση Συντάγματος το 1844. Ωστόσο, το 1862 έγινε εκ νέου επανάσταση με αποτέλεσμα την απομάκρυνση του Όθωνα από τη χώρα. Έτσι, το 1864 ψηφίστηκε νέο Σύνταγμα. Αξίζει, συνεπώς, σύμφωνα με τις πληροφορίες του βιβλίου και των πηγών να γίνει σύγκριση μεταξύ των δύο Συνταγμάτων.

α) Με το Σύνταγμα του 1864 ορίστηκε ως πολίτευμα η βασιλευομένη δημοκρατία αντί της μέχρι τότε συνταγματικής μοναρχίας-όπως είχε καθιερωθεί με το σύνταγμα του 1844. Μάλιστα με το σύνταγμα του 1864 κατοχυρώθηκε η αρχή της λαϊκής κυριαρχίας **και συνεπώς όλες οι εξουσίες πηγάζουν από έθνος.**

β) Αναφορικά με το δικαίωμα ψήφου και την εκλογική διαδικασία, κατοχυρωνόταν με το σύνταγμα του 1844, με ελάχιστους περιορισμούς, το δικαίωμα της καθολικής ψηφοφορίας για τους άνδρες, ρύθμιση που αποτελούσε παγκοσμία πρωτοπορία. Επιπλέον, οριζόταν η εκλογική διαδικασία, σύμφωνα με την οποία οι εκλογείς μπορούσαν να δώσουν θετική ψήφο σε όσους υποψηφίους

ήθελαν, συμπληρώνοντας ψηφοδέλτια, ακόμη και διαφορετικών Συνδυασμων. Περαιτέρω πληροφορίες αντλούνται από το πρώτο κείμενο όπου αναφέρεται ότι η εκλογή βουλευτών θα γινόταν με πλειοψηφικό σύστημα δύο γύρων. Οι προϋποθέσεις για την άσκηση του εκλογικού δικαιώματος των ανδρών ήταν να έχουν συμπληρώσει το 25ο έτος της ηλικίας τους και να έχουν ιδιοκτησία και επάγγελμα. Επίσης, όπως επισημαίνεται στο πρώτο παράθεμα, θα έπρεπε να μην εκκρεμεί σε βάρος τους κατηγορία για κακούργημα ή να έχουν στερηθεί το δικαίωμα ψήφου κατόπιν δικαστικής αποφάσεως. Τέλος, όσοι είχαν το δικαίωμα ψήφου έπρεπε να είναι σε θέση να διαχειρίζονται ελεύθερα την περιουσία τους. Σε κάθε πολίτη αναλογούσε μία ψήφος και μόνο ο ίδιος μπορούσε να ασκήσει το συγκεκριμένο δικαίωμα. Συμπληρωματικά λειτουργούν οι πληροφορίες που παρέχει το δεύτερο παράθεμα. Ειδικότερα, αναφέρεται πως η καθολική ψηφοφορία στην Ελλάδα θεσπίστηκε αρκετά νωρίς σε σύγκριση με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες όπου το συγκεκριμένο δικαίωμα κατοχυρώθηκε από το τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα και ως τις αρχές του 20ού. Επιπλέον, τονίζεται ότι μέχρι το 1832 οι εκλογείς στην Ελλάδα δεν ξεπερνούσαν τις 430.000, το 1865 οριακά ήταν πάνω από ένα εκατομμύριο για να πλησιάσουν τα δύο μετά την εκλογική μεταρρύθμιση του 1867. Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι το 1864 ψηφίστηκε νέο σύνταγμα, εκείνο του 1864, διευρύνοντας τη δημοκρατία και κατοχυρώνοντας τον κοινοβουλευτισμό με τη θέσπιση της αρχής της λαϊκής κυριαρχίας, όπως άλλωστε έχει επισημανθεί. Βέβαια, με το ίδιο σύνταγμα άλλαξε και ο εκλογικός νόμος και θεσμοθετήθηκαν η ψήφος με σφαιρίδια και το δικαίωμα της θετικής και της αρνητικής ψήφου για την εκλογή βουλευτών. Όμως, ακόμα και το 1911 το 41% των ενήλικων ανδρών δεν είχαν αποκτήσει το δικαίωμα της ψήφου.

γ) Ως προς την κατοχύρωση θεμελιωδών δικαιωμάτων για τους πολίτες σύμφωνα με το σύνταγμα του 1844, οι κομματικές παρατάξεις συμφώνησαν στην ανάγκη να κατοχυρωθούν συνταγματικά: η ισότητα απέναντι στο νόμο, η απαγόρευση της δουλείας και το απαραβίαστο του οικογενειακού ασύλου. Επιπλέον, διασφαλίστηκαν η ελευθερία γνώμης και τύπου, η προστασία της ιδιοκτησίας και η δωρεάν εκπαίδευση. Όλοι οι αντιπρόσωποι συνειδητοποίησαν ότι υπήρχαν αξίες και δικαιώματα που έπρεπε να προστατευτούν από την αυθαιρεσία της κρατικής εξουσίας. Μια αδυναμία ήταν το ότι δεν κατοχυρώθηκε συνταγματικά το δικαίωμα του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι, πράγμα που μπορούσε να φέρει εμπόδια στη συγκρότηση κομματικών μηχανισμών. Από την άλλη, με το σύνταγμα του 1864, εκτός από την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας, κατοχυρώθηκαν η άμεση, μυστική και καθολική (για τον ανδρικό πληθυσμό) ψήφος με σφαιρίδια που ήδη έχουν αναφερθεί η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης και η ελευθερία του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι, η οποία άνοιγε το δρόμο για την ελεύθερη συγκρότηση κομμάτων. Τα κόμματα θεωρήθηκαν απαραίτητα για την έκφραση της βούλησης της κοινής γνώμης, με το επιχείρημα ότι η εναλλακτική λύση είναι οι συνωμοτικοί κύκλοι ή οι βιαιοπραγίες.

Δ.1.

α) Στις 24 Ιουλίου 1923 υπογράφηκε η Συνθήκη ειρήνης της Λοζάνης. Στις 30 Ιανουαρίου 1923 είχε υπογραφεί η ελληνοτουρκική Σύμβαση στη Λωζάννη, η οποία ρύθμιζε την ανταλλαγή των πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Προβλεπόταν η υποχρεωτική ανταλλαγή μεταξύ των Ελλήνων Ορθοδόξων κατοίκων της Τουρκίας και των Μουσουλμάνων κατοίκων της Ελλάδας. Το κριτήριο, λοιπόν, για την ανταλλαγή υπήρξε η θρησκεία, σύμφωνα με το απόσπασμα από έργο των Βερέμη - Κολιόπουλου (έμμεση και δευτερογενής πηγή). Τυχόν Τουρκόφωνοι ελληνορθόδοξοι ή

ελληνόφωνοι μουσουλμάνοι βρέθηκαν, παρά τη θέλησή τους, σε χώρες που ήταν ξένες με τα ήθη και τη γλώσσα τους, ενώ το σχέδιο προέβλεπε την ανταλλαγή 585.000 μουσουλμάνων, που αναχωρούσαν για την Τουρκία, με 1.300.000 χριστιανούς ορθόδοξους που προσέφευγαν στην Ελλάδα. Η ανταλλαγή θα ίσχυε τόσο γι' αυτούς που παρέμεναν στις εστίες τους, όσο και εκείνους που είχαν ήδη καταφύγει στην ομόθρησκη χώρα. Μάλιστα, η ανταλλαγή ίσχυσε αναδρομικά για όλες τις μετακινήσεις που έγιναν από τη μέρα που κηρύχθηκε ο Α΄ Βαλκανικός πόλεμος (18 Οκτωβρίου 1912). Από την ανταλλαγή εξαιρέθηκαν οι Έλληνες ορθόδοξοι της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου και οι Μουσουλμάνοι της Δυτικής Θράκης.

Οι ανταλλάξιμοι, σύμφωνα με τη Σύμβαση ανταλλαγής: Θα απέβαλλαν την παλιά ιθαγένεια και θα αποκτούσαν την ιθαγένεια της χώρας στην οποία θα εγκαθίσταντο. Είχαν δικαίωμα να μεταφέρουν την κινητή περιουσία τους. Είχαν δικαίωμα να πάρουν από το κράτος στο οποίο μετανάστευαν ως αποζημίωση περιουσία ίσης αξίας με την ακίνητη περιουσία που εγκατέλειπαν φεύγοντας. Θα διευκολύνονταν στη μετακίνησή τους από τη Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής., η οποία ιδρύθηκε με βάση το άρθρο 11 της Σύμβασης της Λοζάνης, με έδρα την Κωνσταντινούπολη. [Την αποτελούσαν έντεκα μέλη (τέσσερις Έλληνες, τέσσερις Τούρκοι και τρία μέλη-πολίτες ουδέτερων κατά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο κρατών) με αρμοδιότητα τον καθορισμό του τρόπου μετανάστευσης των πληθυσμών και της εκτίμησης της ακίνητης περιουσίας των ανταλλαξιμίων.]

Η συμφωνία αυτή για ανταλλαγή πληθυσμών διέφερε από τις προηγούμενες. Καθιέρωνε για πρώτη φορά τη μαζική μετακίνηση πληθυσμών και είχε υποχρεωτικό χαρακτήρα, ενώ οι μέχρι τότε συμφωνίες προέβλεπαν εθελοντική μετανάστευση κατοίκων κάποιων επίμαχων περιοχών. **Όπως επρόκειτο να παραδεχτεί σε μια δήλωση που έκανε ο Ελευθέριος Βενιζέλος σε επιτροπή προσφύγων μερικά χρόνια αργότερα, το 1929, (πρώτο παράθεμα, έμμεση και δευτερογενής πηγή) η ελληνοτουρκική συμφωνία της Λοζάνης δεν αφορούσε τελικά στην ανταλλαγή ελληνικών και μουσουλμανικών πληθυσμών και των περιουσιακών τους στοιχείων, αλλά αποσκοπούσε πρωτίστως στην απέλαση του μουσουλμανικού πληθυσμού από την Ελλάδα μετά την εκδίωξη των Ελλήνων από την Τουρκία.**

β) [Όταν έγινε γνωστή η υπογραφή της Σύμβασης και οι όροι της, οι πρόσφυγες αντέδρασαν έντονα. Σε όλες τις πόλεις της Ελλάδας συγκρότησαν συλλαλητήρια, διατρανώνοντας την απόφασή τους να εμποδίσουν την εφαρμογή της.] Η πραγματικότητα όμως, όπως είχε διαμορφωθεί μετά την έξοδο χιλιάδων Ελλήνων από τις πατρογονικές εστίες τους και την άρνηση της Τουρκίας να δεχτεί την επιστροφή τους, ανάγκασε την ελληνική αντιπροσωπεία να συμφωνήσει. **Ο Βενιζέλος, σύμφωνα με το δεύτερο παράθεμα (έμμεση δευτερογενής πηγή), φαίνεται ότι είχε αποδεχτεί αρχικά την εθελοντική ανταλλαγή πληθυσμών, ήδη από το 1914 με την Τουρκία και το 1919 με τη Βουλγαρία και, εν συνεχεία, την υποχρεωτική ανταλλαγή του 1923 με την Τουρκία, κυρίως για να αποτρέψει την εκδίωξη και εξόντωση ελληνικών πληθυσμών, μια έκβαση ακόμη πιο επιζήμια από την ανταλλαγή τους, που όμως θα εξασφάλιζε την επιβίωσή τους. Ενδεικτική ως προς αυτό είναι η αναφορά του Γ. Μαυρογορδάτου στο δεύτερο κείμενο, ότι δηλαδή το φθινόπωρο του 1922 ήταν η Ελλάδα εκείνη που επιδίωκε την υποχρεωτική ανταλλαγή, καθώς οι ελληνικοί πληθυσμοί είχαν ήδη εγκαταλείψει την Τουρκία, ενώ μισό εκατομμύριο μουσουλμάνοι παρέμεναν ακόμη στο ελληνικό έδαφος και θα ήταν αδύνατο να εκδιωχθούν δίχως συμφωνία υποχρεωτικής ανταλλαγής με την γείτονα. Ο Βενιζέλος μάλιστα προσέβλεπε στην αποκατάσταση των ελληνορθόδοξων προσφύγων στις περιοχές όπου θα εγκαταλείπονταν από τους μουσουλμάνους, με την αξιοποίηση των περιουσιών τους.**

Επιπλέον, προς επίρρωση του παραπάνω αναφέρεται και το περιεχόμενο του τηλεγραφήματος της 13ης Οκτωβρίου του Βενιζέλου προς τον ειδικά εντεταλμένο επίτροπο της ΚτΕ, Φρ. Νάνσεν, σχετικά με την ανάγκη παροχής βοήθειας προς τους πρόσφυγες. Εκεί (άμεση, πρωτογενής πηγή), ο Βενιζέλος τονίζει ότι ο υπουργός των Εσωτερικών της Τουρκίας είχε δηλώσει περί τα τέλη Σεπτεμβρίου / αρχές Οκτώβρη, ότι οι Τούρκοι είχαν αποφασίσει «να μην ανεχθούν στο εξής την παρουσία των Ελλήνων στα οθωμανικά εδάφη» και ότι σκόπευε να προτείνει στην συνδιάσκεψη

στη Λωζάννη την υποχρεωτική ανταλλαγή των πληθυσμών. Ο Βενιζέλος τόνιζε ότι ο χειμώνας που πλησίαζε θα καθιστούσε ακόμη δυσχερέστερη την κατάσταση των προσφύγων και θα δυσκόλευε τον ανεφοδιασμό τους με τα απαραίτητα. Λόγω αυτών ο Βενιζέλος ζητούσε τη λήψη όλων των απαραίτητων μέτρων, προκειμένου να ξεκινήσει η μετακίνηση των πληθυσμών πριν από την οριστική υπογραφή της ειρήνης, όπως και έγινε.

Εξάλλου η υπογραφή της Σύμβασης υποβοηθούσε τις βλέψεις των ηγετών των δυο χωρών (Βενιζέλου και Κεμάλ) για τη διασφάλιση και αναγνώριση των συνόρων τους, την επίτευξη ομοιογένειας και την απρόσκοπτη ενασχόληση με την εσωτερική μεταρρύθμιση και ανάπτυξη. Σύμφωνη ήταν και η Κοινωνία των Εθνών. [Οι πρόσφυγες έμειναν με την πικρία ότι το δίκαιο και τα συμφέροντά τους θυσιάστηκαν στο βωμό των συμφερόντων του ελληνικού κράτους.]